

הרה"ג רבי גדליה רבינוביץ שליט"א אדמו"ר ממונסטרישצ'ה

לר"ה תשפ"ג¹

איתא בגמ' ר"ה (לד, ב): אמר רבה אמר הקב"ה אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיבא לפני זכרוניכם לטובה, ובמה בשופר עכ"ל. והנה מאמרו של רבה צריך ביאור, שהריהו אומר שצריכים לומר שלש ברכות במוסף של ראש השנה, שהן נוספות על הברכות של שבת ומועדים, ומנמק זה באומרו שאומרים מלכיות כדי להמליך הקב"ה עלינו, ואומרים זכרונות כדי להעלות זכרונו לפני הקב"ה לטובה, אבל הוא אינו מנמק למה אומרים שופרות, אלא אומר ובמה בשופר. ובפשטות כוונתו לומר שאומרים מלכיות וזכרונות ע"י השופר, אבל אין זה מובן, דהא אומרים מלכיות וזכרונות בפנינו וכמו שאומרים כל הברכות. וא"כ קשה בתרתי, חדא, שאינו מנמק לומר אומרים שופרות, ועוד אינו מובן זה שאומרים מלכיות וזכרונות ע"י השופר.

ועוד איתא בגמ' ר"ה (כט, ב): אמר ר' לוי בר לחמא אמר ר' חמא בר חנינא כתוב אחד אומר שבתון זכרון תרועה וכתוב אחד אומר יום תרועה יהיה לכם, לא קשיא, כאן ביום טוב שחל להיות בשבת, כאן ביום טוב שחל להיות בחול, אמר רבא אי מדאורייתא היא במקדש היכי תקעין, ועוד הא לאו מלאכה היא דאצטריך קרא למעוטי, דתנא דבי שמואל כל מלאכת עבודה לא תעשו, יצתה תקיעת שופר ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה, אלא אמר רבא מדאורייתא מישרא שרי ורבנן הוא דגזור ביה כדרבה, דאמר רבה הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאין בתקיעת שופר, גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים, והיינו טעמא דלולב, והיינו טעמא דמגילה עכ"ל. וחזינן דבמסקנת הגמ' היא דאין תוקעים שופר בראש השנה שחל בשבת משום גזירה דרבה, ולא משום דכתיב זכרון תרועה.

---

¹ שיחה שנמסרה בכולל, לקראת ראשהשנה תשפ"ג.

אולם בירוש' ר"ה (פ"ד ה"א) איתא: ר' אבא בר פפא, א"ר יוחנן ורשב"ל הוון יתיבון מקשיי, אמרין תנינן יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה, אין דבר תורה הוא אף בגבולין ידחה, אין לית הוא דבר תורה אף במקדש לא ידחה, עבר כהנא אמרין הא גברא רבה דנישאו ליה, אתון שאלון ליה, אמר לון כתוב אחד אומר יום תרועה וכתוב אחד אומר זכרון תרועה, הא כיצד, בשעה שהוא חל בחול יום תרועה, בשעה שהוא חל בשבת זכרון תרועה מזכירין אבל לא תוקעין, ר' זעירה מפקד לחברייה עולון ושמעין קליה דר' לוי דרש, דלית איפשר דהוא מפיך פרשתיה דלא אולפן, ועל ואמר קומייהון, כתוב אחד אומר יום תרועה וכתוב אחד אומר זכרון תרועה, הא כיצד, בשעה שהוא חל בחול יום תרועה, בשעה שהוא חל בשבת זכרון תרועה מזכירין אבל לא תוקעין, מעתה אף במקדש לא ידחה, תנא באחד לחדש (דכתיב בא' לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קדש כל מלאכת עבודה לא תעשו והקרבתם וגו' ובחומש הפקודים כתיב בא' לחדש מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם ועשיתם עולה וגו', קס"ד דה"ק בא' לחדש יהיה לכם שבתון, אבל לגבוה אינו שבתון דהא לפניו גלוי אימתי היא יום ראשון, וה"ה במקדש דידיעין אימתי ר"ה תוקעין אפי' בשבת), מעתה אפילו במקום שהן יודעין שהוא באחד לחדש ידחה (ואנן תנן שלא היו תוקעין במדינה אפי' במקום שידעין), תני ר' שמעון בן יוחאי והקרבתם (מדכתיב והקרבתם רחוק מן זכרון תרועה, ועשיתם כתיב סמוך יום תרועה, שמע מינה במקום שמקריבין הוא לעולם יום תרועה), במקום שהקרבות קריבין עכ"ל. וחזינן מדברי הירוש' שלא נדחה הלימוד דמאי דנאמר זכרון תרועה מדבר על ראש השנה שחל בשבת. ובאמת בתפלה ובקידוש אנו אומרים יום זכרון תרועה בראש השנה שחל בשבת. שמע מינה שלא נדחה האי דרשה לגמרי אפילו למסקנא דלא תוקעים משום גזירה דרבה. וא"כ צריכים לדעת מהו ענין זכרון תרועה, ואיפה מצינו שיש שני אופנים לקיים מצוה, שאם חל ראש השנה בחול תוקעים ואם חל בשבת מקיימים המצוה ע"י זכרון בלבד.

והנה נחלקו הראשונים בגדר מצות שופר, האם המצוה היא לתקוע בשופר או לשמוע קול שופר. דעת הרמב"ם בפ"א מהל' שופר (ה"א) והטור באו"ח (סי' תקפה) היא שהמצוה היא לשמוע קול שופר. אולם דעת ר"ת (הו"ד ברא"ש

פ"ד דר"ה ס"י) והסמ"ג (עשין מב) היא שהמצוה היא לתקוע בשופר. ואנן קיי"ל להלכה שהמצוה היא לשמוע קול שופר, ומשום הכי נפסק להלכה בשו"ע או"ח (תקפה, ב) שהברכה על המצוה היא לשמוע קול שופר, ולא על תקיעת שופר.

אכן אהא דתנן בפ"ד ראש השנה (כט, א): חרש שוטה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן, זה הכלל כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן עכ"ל, דן באורך מהר"ם בן חביב בספרו יום תרועה וכתב: קשה, בשלמא אם היה המצוה בראש השנה לתקוע בשופר, ר"ל שכל אחד הוא חייב לתקוע הוה אתי שפיר דחרש שוטה וקטן אין מוציאין משום דהם פטורים, ומי שאינו שייך במצוה אינו יכול לעשותה כמו העבד שאינו יכול לכתוב גט דלאו בני כריתות נינהו דאינו בתורת קדושין וגיטין, אבל השתא דכתב הרמב"ם ריש הלכות שופר וז"ל מ"ע של תורה לשמוע כו' א"כ המצוה היא השמיעה ולא התקיעה, וכיון שכן חש"ו אם יתקעו ואחרים שומעים למה אינם יוצאים, הרי המצוה היא השמיעה והרבים שומעים באזניהם, ומאי איכפת לן אם התוקע הוא חש"ו, ויראה לומר דמצות ר"ה היא התקיעה והשמיעה שניהם יחד, ועיקר המצוה היא השמיעה, ולחלוקת מצות תקיעה עושה שליח לחבירו שיתקע בעדו, וכיון דשומע ממנו התקיעה יוצא, וכיון שכן שפיר אמרו חרש שוטה וקטן אין מוציאין משום דהם פטורין מהמצוה, ונמצא דהשומעים מחש"ו אע"ג דמחלק מצות שמיעת קול שופר יצאו מ"מ מחלק המצוה של התקיעה גופיה לא יצאו, דב' חלקים הם מצות תקיעה ושמיעה כו', וכי תימא אם התקיעה הוא חלק המצוה היאך יוצא האדם במה שתוקע חברו, הלא במצות שבגופו אין אדם יכול לעשות שליח, וכי היכי דאין אדם יכול למנות שליח שישמע שופר בעדו משום דתלוי בגופו והיינו טעמא דחולץ דלא משוי שליח שיחלוץ בעדו הכי נמי לא יעשה שליח לאחד שיתקע בעדו, י"ל דקרא כתיב יום תרועה יהיה לכם, ומשמע שכל ישראל יוצאין בתרועה א' כדדרשינן פרק הישן מקרא דכל האזרח בישראל ישבו בסוכות שכל ישראל ראויים לישיב בסוכה אחת, ואי אפשר זה אלא ע"י שמיעה, א"כ הרי גלי קרא דלענין התקיעה מצי לעשות שליח ולא הקפיד בגוף של אדם אלא השמיעה, ולפיכך לא מצי משוי שליח בשמיעה, אבל מ"מ לא נכחד דתקיעה היא חלק מהמצוה ודוק, ומיהו יש לערער על זה ממ"ש הרמב"ם פ"א דשופר שופר הגזול שתקע בו יצא שאין המצוה אלא בשמיעת הקול כו', משמע דשמיעה לחוד היא המצוה, דאם לא כן אלא גם התקיעה היא חלק

מהמצוה היה ראוי שלא יצא בגזול כמו מצה ולולב כו', ולפ"ז הדרא קושיא לדוכתא אמאי חרש שוטה וקטן דאין מוציאין והרי זה דומה לסוכה דמצותה היא הישיבה לא העשייה וכשם דסוכת גנב"ך ורקב"ש כשרה אף על גב דלאו בני חיובא נינהו כדאיתא בסוכה דף ח' משום דאדם יוצא בישיבה, הכי נמי בחרש שוטה וקטן אמאי אין מוציאין כו' עכ"ל.

ועוד צריכים להבין שהרי בתפלה בחתימת ברכת שופרות אנו אומרים שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים, והמשמעות היא שאנו תוקעים בשופר והקב"ה שומע קול תקיעתנו, וא"כ הקב"ה הוא השומע ואנו התוקעים, והרי זה דלא כמו דקיי"ל להלכה שהמצוה היא השמיעה ולא התקיעה. ובאמת מלשון הרמב"ם משמע שהעיקר הוא שאנו שומעים ולא שהקב"ה שומע, שהרי כתב הרמב"ם בפ"ג מהל' תשובה (ה"ד): אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו, כלומר עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם עכ"ל. ולכאורה דבריו סותרים לחתימת ברכת שופרות שממנו אנו למדים שהקב"ה הוא השומע, ולא שאנו שומעים. עוד צריכים להבין לשון חתימת הברכה שאנו שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים, ולמה מזכירים תרועה ולא מזכירים תקיעה, ולא אומרים שומע קול תקיעת עמו ישראל ברחמים.

והנה בסידור הרב בעה"ת ז"ל (שער התקיעות ד"ה להבין ענין תקיעת שופר) מביא כוונת הבעש"ט ז"ל שענין תקיעת שופר הוא קול בלא דיבור, והוא מבאר את זה באורך ע"ד פנימיות החסידות עיי"ש. אבל איך אנו יכולים להבין כוונה זו בפשטות.

והנראה לומר בביאור כל זה הוא בהקדם מאי דאיתא בגמ' ר"ה (כו, א): אמר רב שמואל בר יצחק כמאן מצלינן האידינא זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון, כמאן, כר' אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם עכ"ל. אלא דבמדרש (ויק"ר כט, א) איתא: תני בשם ר' אליעזר בכ"ה באלול נברא העולם, ואתיא דרב כההיא דתני ר' אליעזר, דתנינן בתקיעתא דרב זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כי חוק לישראל הוא וגו' עכ"ל. ויש להבין, דאם אתה אומר שנברא העולם בכ"ה באלול אי"כ איך תוכל לומר שנברא

העולם בתשרי, ואיך תוכל לומר על ראש השנה שהוא תחילת מעשיך ויום ראשון.

אכן הר"ן על הר"ף כבר נזקק לשאלה זו, וכתב בפ"ק דר"ה: ותירוץ דבר זה למדנו מדגרסינן בפסיקתא בשם ר' אליעזר בפסוק דרשו ה' בהמצאו דתניא בעשרים וחמשה באלול נברא העולם, ולפי זה הא דתניא בגמרא דר' אליעזר אומר בתשרי נברא העולם על גמר ברייתו קא אמרינן, דאדם הראשון שבו נגמר העולם נברא ביום ששי, דהיינו באחד בתשרי עכ"ל. ונראה שדבריו מובנים ע"פ משל לאחד שבנה בנין גדול ומפואר, והבנין בודאי לא נעשה ביום אחד, אלא ארך זמן רב. ואם ישאלו מתי נבנה הבנין הזה בודאי יאמרו שהבנין נבנה ביום שגמרו בנייתו, שהרי עד אז לא היה שייך לקראו בנין, אלא רק חלקי בנין בלבד. וכמו כן הוא בבריאת העולם, דכל זמן שלא נברא האדם שהוא תכלית בריאה לא היה שייך לקראו עולם כיון שעדיין לא נשלם. ולכך יש לומר שהעולם נברא ביום הששי שבו נברא האדם שהוא תכלית הבריאה, ואז נשלם העולם.

והנה בכל שנה בראש השנה העולם והאדם חוזרים לקדמותם וכמו שהיה ביום הבריאה, וכמו שכתב בשער הכוונות (הקדמה לדרושי ר"ה): ויראה לי כי בכל ר"ה חוזר האצילות העליונה לכמות שהיה בתחילת בריאת העולם עכ"ל. וכן כתב בשער הכוונות (דרושי ר"ה דרוש ו): כי בר"ה, לפי שנברא העולם ביום הזה, לכן נעשה בכל שנה באלו הימים ככל מה שהיה בעת שנברא העולם עכ"ל. ומאחר שכן יש לנו לומר שהאדם ביום ראש השנה הוא מבחינה רוחנית כקטן שנולד. [ואע"ג שאדם הראשון בעצמו לא נברא כקטן שנולד, דהא איתא בגמ' חולין (ס, א): דאמר ריב"ל כל מעשה בראשית בקומתו נבראו, בדעתו נבראו, בצביונם נבראו, שנא' ויכולו השמים והארץ וכל צבאם, אל תקרי צבאם אלא צביונם עכ"ל, היינו דוקא אדם הראשון שהיה יציר כפיו של הקב"ה, וזה היה לפני החטא, אבל אנו אין אנו במדריגה זו, ולכך אנו מתחדשים כמו שאנו נולדנו, כתינוק היוצא ממעי אמו.]

והנה אע"פ שייחודו של אדם הוא בכח הדיבור שלו, וכמו שתירגם אונקלוס (בראשית ב, ז): וברא ה' אלקים ית אדם עפרא מן ארעא ונפח באפוהי

נשמתא דחיי והות באדם לרוח ממללא עכ"ל, מ"מ כאשר נולד האדם עדיין אין לו כח הדיבור, ותינוק הנולד יכול להתקשר רק ע"י בכי. ועיקר התקשרותו הוא ע"י הבכי לאמו שהיא תינק אותו. והתינוק שנולד אינו מכיר זולתו אלא רק אמו, או מי שהיא מניקה אותו, ומלבד זה אין לו בעולמו אלא הוא עצמו בלבד. ועל זה אמרו חז"ל בגמ' סנהדרין (צא, ב): ואמר לו אנטונינוס לרבי מאימתי יצר הרע שולט באדם, משעת יצירה או משעת יציאה, אמר לו משעת יצירה, אמר לו אם כן בועט במעי אמו ויוצא, אלא משעת יציאה, אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו שנאמר לפתח חטאת רובץ עכ"ל. מה שאין כן יצר טוב באדם רק אחרי כן, וכמו שאמרו חז"ל באבות דר' נתן (נו"א פט"ז): אמרו שלש עשרה שנה גדול יצר הרע מיצר טוב, ממעי אמו של אדם הוא גדל ובא עמו כו', לאחר י"ג שנה נולד יצר טוב כו' עכ"ל. והכוונה היא שכיון שהתינוק אינו מכיר זולתו לכן כל עניינו הוא בצרכיו ובהנאתו בלבד, שזהו ענין יצר הרע.

ובכן יש לנו לומר שבראש השנה אנו חוזרים למצב של תינוק שנולד, ועיקר התקשרות שלנו הוא ע"י בכי. וזהו ענין התרועה שהוא ענין בכי וכדאיתא בגמ' ר"ה (לג, ב): יום תרועה יהיה לכם, ומתרגמין יום יבא יהא לכוון, וכתוב באימיה דסיסרא בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא, מר סבר גנוחי גנח (כאדם הגונח מלבו כדרך החולים שמאריכין בגניחותיהן), ומר סבר ילולי יליל (כאדם הבוכה ומקונן קולות קצרים סמוכין זה לזה) עכ"ל. ומהאי טעמא נאמר על ראש השנה יום תרועה יהיה לכם (במדבר כט, א). ועל בכי זה שלנו אומרים בתפלה שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים, כלומר שאנו בוכים לפני הקב"ה כמו שהתינוק בוכה לפני אמו, והוא שומע קול בכייתנו ברחמים. ולפי זה שפיר מבואר מה שאמר הבעש"ט הקדוש זי"ע שכוונת התקיעות הוא קול בלא דיבור שהרי הן כקול בכי התינוק.

ומעתה חוזרים אנו לבאר מאמרו של רבה דקאמר הקב"ה אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיבא לפני זכרוניכם לטובה, ובמה בשופר. הנה נתבאר שבראש השנה אנו מתחילים מחדש, והרי אנו בבחינת תינוק שיצא ממעי אמו, ואין לנו כח הדיבור, וגם אין אנו מכירים אף אחד זולתנו, אלא רק הקב"ה בלבד שהוא הזן ומפרנס אותנו ומצילנו מכל צרה וצוקה, וכמו התינוק שמכיר רק את

אמו ששומרת ומניקה אותו. ובה שאין אנו מכירים אלא הקב"ה בלבד הרי אנו ממליכים אותו עלינו כיון שאנו תולים את עצמנו בו ובוכים ומתחננים לפניו ע"י תרועת השופר. ומאחר שאנו פונים רק אל הקב"ה בלבד הרי פניה זו מעלה זכרונו לפניו לטובה, והקב"ה עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים וכדאיתא במדרש (ילק"ש פ"י אמור רמז תרמה): בשעה שהקב"ה עולה ויושב על כסא דין בדין הוא עולה דכתיב עלה אלקים בתרועה, ובשעה שישראל נוטלין שופר ותוקעין הקדוש ב"ה עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים דכתיב ה' בקול שופר, ומתמלא עליהם רחמים והופך להם מדת הדין למדת רחמים עכ"ל.

ולפי מה שנתבאר אין סתירה בין חתימת הברכה שאנו אומרים שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים להא דקיי"ל להלכה שעיקר מצות שופר היא השמיעה ולא התקיעה, דהא ע"י שמיעת קול השופר אנו מתעוררים ומרגישים החווייה המופלאה הזו שביום ראש השנה הרי אנו כאילו נולדנו מחדש וכתינוק שנולד דמי, והתפלה שלנו היא כבכי התינוק הקורא ומתחנן לאמו, ובה אנו מקבלים את מלכותו ית' עלינו ומעלים את זכרונו לפניו לטובה. ומאחר שכוונת מצות שופר היא לעורר בנו החווייה הנפלאה שאנו בוכים לפני הקב"ה כתינוק בן יומו הבוכה לאמו, לכן יתכן לקיים המצוה גם ע"י זכרון בלבד. ומשום הכי בראש השנה שחל בשבת שיש סיבה לא לתקוע, לכן מקיימים את המצוה הזו ע"י זכרון תרועה ולא ע"י תרועה בפועל ממש.

ולפי דברינו אלה אפשר לתרץ מאי דקשיא אהא דאמרינן שהמצוה היא בשמיעה ולא בתקיעה דא"כ אמאי חרש ושוטה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתם ובעינן דוקא תקיעה דבר חיובא, דיש לומר דתקיעה של מי שאינו בר חיובא אין בכוחה לעורר החווייה הנפלאה שאנו צריכים להרגיש בראש השנה, שהרי זה רק שמיעת קול בלבד שאין לו שום משמעות, ורק שמיעת קול שופר מבר חיובא שמתכוין למצוה בכוחה לפעול מה שמצוה זו אמורה לפעול, והבן הדברים היטב.